

М.О. АНТОНЮК,

студентка 5 курсу факультету
менеджменту і бізнесу

ВП «Миколаївська філія КНУКіМ»

Науковий керівник:

О.М. ЧЕБОТАЄВА, кандидат

історичних наук, доцент, завідувач

кафедри культурно-дозвіллевї діяльності

ВП «Миколаївська філія КНУКіМ», м.

Миколаїв

ДУХОВНІ СКАРБИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ТВОРЧОСТІ АНДРІЯ АНТОНЮКА

2016 рік є вельми щедрим на ювілейні дати цілого ряду видатних діячів української культури – тих яскравих особистостей, чий творчий доробок визначає координати України на загальній мапі духовної культури людства. Це і 160-річчя від дня народження І.Я. Франка, і 150-річчя від дня народження М.С. Грушевського, і 145-річчя від дня народження Лесі Українки. Їхня інтелектуальна та художня спадщина належить не тільки Україні, а й цілому світу. Хоча конкретні події та обставини життя пов'язані переважно з Києвом та Західною Україною. В контексті теперішніх дискусій стосовно децентралізації України все більшої актуальності набуває потреба виявлення специфіки духовно-культурного формату кожного її регіону, визначення їх місця в процесі творення сучасної розвиненої та успішної країни. У зв'язку з цим, ми обрали предметом свого дослідження творчу спадщину нашого славетного земляка - великого Майстра, ще за життя визнаного класиком сучасного українського живопису, народного художника України, лауреата Шевченківської премії Андрія Даниловича Антонюка. Територіально його творчість щільно пов'язана з Півднем України, з Миколаївщиною, проте, значення її виходить далеко за межі краю та набуває щонайменше загальнонаціонального масштабу.

А.Д. Антонюк народився 15 жовтня 1943 року в Богополі (нині місто Первомайськ Миколаївської області). Дитинство художника пройшло на мальовничих берегах річки Синюхи. Тут він навчився захоплюватися красою рідного краю, вперше взявся за пензель і почав опановувати мистецтво живопису. Цікава обставина: майбутній митець, що надзвичайно виразно втілював в своїх творах архетипи української ментальності, зростав серед єврейських сімей в умовах полікультурності. З дев'яти будинків на вул. Спартака тільки один був українським – будинок Антонюків. Навчався художник в єдиній на той час у Богополі українській школі, що знаходилася на вулиці, названій на честь класика єврейської літератури Шолом-Алейхема. Це вже, як казав Андрій Данилович, «був початок хохм мого життя» [1, с.7].

Єврейська культура, гумор цього народу завжди були поруч. Антонюк говорив: «Я вдячний Богу, що єврейська маца була в моєму будинку, а наша паска була в будинку сусідів». І цей вплив не міг пройти безслідно. Все життя майстер знаходив сюжети з життя того народу, серед якого виріс. Тому серед персонажів полотен художника ми зустрічаємо і нащадків козацтва, характерних представників українського етносу, і звичайних богопольських євреїв.

Професійну освіту художника А.Д. Антонюк здобував в Одеському художньому училищі ім. М. Грекова, де захопився технікою європейських постімпресіоністів. Після закінчення училища в 1962 році працював на Закарпатті, в місті Мукачеві, де познайомився з видатними майстрами закарпатської школи живопису. Певний вплив на Андрія Антонюка мав народний художник України Федір Манайло - консультант славнозвісного кіношедевр «Тіні забутих предків», сповненого самобутністю аутентичної культури карпатських гуцулів. У 1965-1971 роках Андрій Данилович працював в Одеському художньому фонді, а в 1971-му переїхав до Миколаєва, де і прожив останні 42 роки свого життя. Саме тут, у Миколаєві, склався специфічний авторський стиль Андрія Антонюка, який фахівці-мистецтвознавці визначили як **український міфологізм**. Коріння Антонюкового міфологізму сягає до фольклорних часів – того періоду, коли культура праукраїнців тільки-но формувала своє підґрунтя, своє специфічне етнокультурне світовідчуття і світобачення, що втілювалися в зміст полотен нашого славетного земляка. «Це художник феноменальний, оскільки в його особі маємо творця, який розбудив у собі **підсвідомість, її глибинні шари**. Він – художник в народі, для народу – і поза народом його уявити неможливо», – слушно зауважував мистецтвознавець Володимир Підгора [8, с.54], визначаючи найважливіші джерела творчої самобутності Майстра.

Картини Андрія Антонюка цілком оригінальні й, в той же час, рясно наповнені великою кількістю символів – архетипів традиційної народної культури. Наприклад, в картині «Рідний край» білий кінь уособлює Свободу, Волю, Силу Добра майже так само, як і в славнозвісних народних картинах про козака Мамаю. У картині «Червоні хмари» біла чаша символізує причетність усіх людей до пам'яті про полеглих воїнів, які у всі віки боронили Вітчизну [9, с.13]. Картина «На Синюсі» показує сивого вершника, яким став сам Андрій, а прозора річка, в якій голі хлопчики ловлять сіткою рибу, перетворилася на річку життя. Коли розглядаємо картини Антонюка, то пересвідчуємось, яку важливу роль в них відіграють озера, річки та моря, бо чи не всі найважливіші події його життя відбуваються на водному просторі річки Синюхи та Південного Бугу. Вода в його мистецтві – багатозначний образ. Це жіночій початок Світу, його першоматерія, символ плодючості Матінки – Природи, а також символ плинності земного життя, плинності часу.

Надзвичайну роль в становленні особистості та світогляду митця відіграла його мати – проста сільська жінка, образ якої – персоніфікований й, одночасно, узагальнююче схематизований – зустрічаємо в багатьох творах

Андрія Антонюка. Мама прищепила синові любов до старовинних народних звичаїв, спрямованих на гармонізацію життя людини з навколишньою природою і людьми. Вона ж в часи тотального атеїзму залучила Андрія до основ християнської віри. Тому через всю творчість Майстер, за його власним зізнанням, намагався «пронести світло маминої молитви» [1, с.13]. Біблійно-євангельським духом сповнені такі твори митця як «Животворящий хрест», «Через віки», «Перезва», «Покрова на Богополі» та інші. Картина «Покрова на Богополі» народжена духовним баченням живописця й населена живими людьми та тими, що пішли у вічність. У композиції показано дві символічні арки, розташовані по різних берегах річки, що означає плинність часу. Праворуч в нижній частині полотна, – старий у вінку – символі вічного коловороту життя і смерті. Жестом він спрямовує нас до входу в золоту арку. В центрі полотна показана червона, увінчана золотим куполом арка. Ліворуч змальований вершник, готовий в дорогу. Під ним напис – «Андрій».

Арки на картині – це входи в **сакральні простори Божого поля**. Такі символічні ворота ми можемо бачити як на кожному сільському подвір'ї, так і в конструктивних особливостях нашої найдавнішої християнської пам'ятки – храму святої Софії Київської. Чимало аналогів зустрічаємо й в багатьох інших культурах світу: пригадаймо хоча б Мадонн великого Леонардо да Вінчі, зображених на фоні арочних вікон («Мадонна Літта», «Мадонна Бенуа», «Мадонна з гвоздиною»), або вписаних в арочне склепіння «Мадонну в скелях» та «Мадонну в гроті». Що ж до жіночих образів в творчості Андрія Антонюка, то вони, безперечно, виступають узагальнюючими символами духовності й, разом з тим, втілюють індивідуальні риси та якості його матері, бабусі та дружини [12, с.119].

Твори А. Антонюка вміщують в себе значно більше, ніж можливо передати за допомогою обмеженого раціонального мислення. Своє розшифрування найуживанішої в них символіки наводимо у *додатку 1* до тез даної доповіді.

Про свої духовні орієнтири сам митець говорив наступне: «Бог дав можливість пізнати Христа і бути охрещеним, я пізнав і цю сторону вічності. Живи так, ніби це твій останній день, і живи так, ніби в тебе попереду вічність. У вічному просторі космосу наші діяння вічні. Тому у мене немає страху перед смертю та проблемами життя. Я вірю, що випробування життєві нам послані з небес, і за ті краплі кращого, що мені вдалося зробити, я зобов'язаний випробуванням» [13].

Душа художника була відкрита, тому його персональні виставки відрізнялися щирістю й гостинністю. Вони завжди збирали і продовжують збирати величезну кількість позитивних відгуків. За своє життя художник написав понад тисячу картин. Андрій Данилович Антонюк – художник зі світовим ім'ям. Роботи його зберігаються в приватних колекціях, музеях світу. Майстер отримав високе звання народного художника України (2007), став лауреатом Національної премії України ім. Т.Г. Шевченка (1994) та премії ім. Василя Стуса (1993), лауреатом премії «Золотий Тризуб» (1986), Міжнародного

фестивалю «Український світ» (1997). Нагороджений срібною та золотою медалями Національної академії мистецтв України, Санкт-Петербурзької академії мистецтв Росії та дипломом «Золота фортуна» (2001). У 1996-му та 1998 роках був удостоєний почесного звання «Городянин року», а в 2006-му – «Людина року» [16].

Але сам художник говорив, що його біографія не в датах: «Моя біографія – то мої картини. Химерні чи реальні, хороші чи погані, – судити не мені. Але вони – перед вами, як душа митця перед лампадою. Прийміть їх, моїх рідних дітей!»[1,с.9]. Картини Андрія Даниловича надихнули на написання прекрасних віршів багатьох миколаївських поетів. Дуже проникливо висвітлювали творчість художника Дмитро Кремінь, Валерій Бойченко, Валерій Золотухін, Анна Олейникова, Еміль Январьов. Дмитро Кремінь присвятив своєму найкращому другу вірш «На тему Андрія Антонюка» [4, с.11-12].

Отже, вважаємо, що творчість Андрія Даниловича Антонюка є виразною мистецькою візитівкою Миколаївщини та й всієї України. То ж, варто було б подбати відповідним управлінським структурам та громадськості про гідне відзначення 75-річного ювілею митця в 2018 році. Найкращою пам'яткою славетному землякові, що пішов з життя 16 квітня 2013 р., могла б стати постійно діюча експозиція його творів в одному з музейних залів нашого міста. Важливим завданням для дослідників є також складання повного наукового каталогу творів митця з відповідною їх хронологічною, тематичною, стилістичною класифікацією. На цій основі в перспективі могла б бути написана узагальнююча монографія, присвячена життю та творчості Майстра. Висловлюємо надію, що така актуальна культурологічна робота не залишиться поза увагою молодих культурологів та мистецтвознавців.

Символіка творів Андрія Антоюка

№	Символ	Його зміст	Використано в творі
1.	Арка	Небесне склепіння життя і смерті	«Срібне благословення», «Перезва», «Свято на воді», «Вояж», «Золоті ворота» «Почута молитва»
2.	Бандура	Надія і сподівання селян на щастя, правду, волю	«Молодий кобзар», «Чорна хмара», «Сліпий бандурист»
3.	Верба	Весна, Україна	«Прошу прощення»
4.	Вінок	Життєдайна сила Землі. Молодість, жіноцтво, відродження природи	«Жива вода» «Благовіщення»
5.	Вогонь	Первісна матерія, що, поєднавшись з водою і світлом, утворила все на землі. Жива, вічно голодна й очищувальна сила	«Кирило та Мефодій», «Одинока зоря», «Ангел з кобзою», «На чистій воді», «Пророк», «Освячення світлом»
6.	Вода	Здоров'я, чистота. Цілющі властивості. Очищення від гріхів. Сподівання на благодать від богів чи милість від добрих духів	«На Сюнюхі», «Жива вода», «Біла хмара», «Біля журавля», «Це наше з тобою, Дмитре, джерело!», «На чистій воді», «Зоряна розмова»
7.	Ворона	Гріх, зло, нещастя, смерть, війна, відношення до царства мертвих	«Великий плуг»
8.	Глечик	Єднання Землі і Сонця. Хатній достаток. Вмістилище духу всієї родини і душі кожного її члена	«Гарасова книжка», «Блакитний очіпок», «Чекання Воскресіння», «Святковий вечір», «Учителю, хто ми?»
9.	Голуб	Любов, ніжність, чистота. Небесний вісник і символ душі померлого	«Молодий кобзар», «Біла хмара», «Милосердіє», «Лампада над Синюхою», «На чистій воді», «Заквітчана», «Свято на воді»
10.	Гуси	Плин життя, щасливе дитинство, чистота, вірність, добробут в сім'ї	«Молодий кобзар», «Це наше з тобою, Дмитре, джерело!», «Вояж»

11.	Двері	Межа між сімейно-родинним та зовнішнім загальнолюдським світом. Через двері приходять добро, але може проникнути й зло. Оберіг від злих сил, котрі перебувають у зовнішньому ворожому світі та намагаються проникнути в родинну оселю.	«Милосердіє», «Ангел з кобзою»
12.	Кадило	Молитва, спрямована до Бога	«Несуча світло», «Животворящий хрест», «Лампада над Синюхою», «Гонило», «Срібне благословення», «Учителю, хто ми?»
13.	Кінь	Сонце, степ, життєва сила, свобода, воля, сила добра, достаток	«На Сюнюхі», «Благословенна Земля», «Біла хмара», «Біля журавля», «Це наше з тобою, Дмитре, джерело!», «Лампада над Синюхою», «Пророк»
14.	Корова	Родючість, добробут, терпіння	«Чиста вода», «Гонило», «Бог у всьому»
15.	Скатертину	Хатній достаток, порядок в домі. Талант, працьовитість та бачення краси хатнім жіноцтвом	«Милосердіє», «Ім'я тобі – Данило», «Чекання Воскресіння», «Свято»
16.	Сорочка	Чистота душі і тіла, кохання і вірність	«Благословенна Земля», «Ім'я тобі – Данило»
17.	Стрічка рожева	Благополуччя	«Молодий кобзар», «Свято моєї душі», «Перезва»
18.	Стрічка синя	Вода, небо, що надають силу та здоров'я	«Молодий кобзар», «Свято моєї душі», «Деся її доля...», «Перезва»
19.	Теля	Жертвоприношення. В християнській іконографії уособлює Христа	«Тарасова книжка», «Селянський Христос»

20.	Хата	Рідна земля, Батьківщина, свій рід. Тепло і затишок, захист і допомога. Це сімейний храм	«Ангел з кобзою» , «Блакитний очіпок», «Гонило», «Ім'я тобі – Данило», «Деся її доля...», «Учителю, хто ми?»
21.	Хрест	Спасіння через страждання. Оберег проти хвороб, нещасних випадків	«Україна – Русь – непереможна», «В життя вічне», «Животворящий хрест», «Через віки»
22.	Човен	Може символізувати і материнське лоно, що виношує нове життя, і бути символом-засобом розлуки. Може означати силу, яка оберігає від усього лихого і гарантує безпеку. Човен виступає образом «перевізника» на «той бік»... до царства покійних	«Ніч на Купала», «На чистій воді», «Ясновидяща», «Свято на Воді», «Почута Молитва», «На човні»
23.	Яблуко	Родючість, здоров'я, любов, краса; емблема шлюбного союзу та здоров'я нащадків	«Зоряний хлопчик», «Тарасова книжка», «Одинока зоря», «Животворящий хрест», «Святковий вечір», «Вояж», «Золоті ворота»

Список використаних джерел:

1. Антонюк Андрій Данилович – живописець, заслужений художник України [Текст] // Хто є хто в Україні, 1997: біогр. словник. – К., 1997. – С. 13.
2. Антонюк, А. Д. Лампада над Синюхою: альбом-антологія [Текст] / А. Антонюк, Д. Кремінь. – Миколаїв, 2007.
3. Бойченко, В. Учителю, хто ми? [Текст] / В. Бойченко // Вечерний Николаев. – 2003. – 16 октября.
4. Всесвіт Андрія Антонюка [Текст]: біобібліогр. покажч. / Миколаїв. обл. універс. наук. б-ка ім. О. Гмирьова; склад.: М. Тасинкевич, А. Шевченко; вступ. ст. Т. Креміня; ред.: Т. Астапенко, Л. Голубенко. – Миколаїв, 2013. – 50 с.
5. Кремінь, Д. Учителю, хто ми? [Текст] / Д. Кремінь // Радянське Прибужжя. – 1997. – 15 липня.

6. Креминь, Д. Феномен Андрея Антоноука [Текст] / Д. Креминь // Аргументы и Факты. Украина. – 1996. – № 18. – С. 7.
7. Підгора, В. Його український міфологізм [Текст] / В. Підгора // Малярство: альбом / А. Антоноук; ред.-упоряд. М. Маричевський. – К., 2004. – С.4-7.
8. Підгора, В. Міфологія Андрія Антоноука [Текст] // Образотворче мистецтво. – 2002. – №1. – С. 53-56.
9. Пільчук, Н. Символіка і суть А.Антоноука [Текст] // Жінка.–1995. – №5. – С.13.
10. Сайковський, А. Осередок сили [Текст] / А. Сайковський // Вечерний Николаев. – 2014. – 14 октября.
11. Скрипник, А. В Києві відкрилась виставка Андрія Антоноука [Текст] / А.Скрипник // Вечерний Николаев. – 2011. – 12 ноября.
12. Тарасенко, А. Ясновидючі очі А. Антоноука [Текст] // Образотворче мистецтво – 2007. – №4. – С. 118-121
13. Андрей Антоноук: ссылка в Николаев длиною в жизнь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://niklife.com.ua/fashion/36401>. – Название с экрана.
14. Боже поле Андрія Антоноука [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rp.mk.ua/2014/04/17367/> – Назва з екрана.
15. Креминь, Т. Реквієм по Андрію Антоноуку [Электронный ресурс] / Т.Креминь // Преступности нет. – 2013. – 17 апреля. – Режим доступа <http://news.pn.ru/public/79424>– Назва з екрана.
16. Персональная выставка А. Антоноука «Божье поле» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://familyface.net/article.php?id=837>– Название с экрана.